

Tekijänoikeudet digitointihankkeissa

*Luovan
työn
asialla*

Tieteellisen kirjallisuuden
tekijänoikeuspäivä

Tieteiden talo 26.1.2016

Jukka-Pekka Timonen

Harkitsetteko julkaisunne digiointia... ja avaamista yleisön käyttöön verkossa

- Tekijä antaa kirja- tai lehtikustantajalle sopimuksella luvan käyttää teostaan julkaisutoiminnassa
- Oikeuksia siirtyy kustantajalle sen verran kuin on nimenomaan sovittu => sopimusten suppean tulkinnan periaate
- Kaikkien oikeuksien luovutukset tai hyvin laajat oikeuksien luovutukset ovat suomalaisessa julkaisu/kustannustoiminnassa hyvin harvinaisia ennen 2000-lukua (poikkeuksina kuvatoimistot, sarjakuvasyndikaatit)
- Muuhun kuin sovittuun käyttöön tulee lupa kysyä tekijöiltä/perikunnilta erikseen
- Suomessa ei ole työsuhdetekijänoikeutta > tekijänoikeudet eivät siirry työsuhteen vuoksi automaattisesti työnantajalle
- Jos harkitset uudelleenjulkaisemista, harkitse tekijänoikeusriski

Milloin digitointi ongelmaton?

- Aineiston digitointi ja käyttö lehden toimituksen sisäistä toimitustyötä varten on ~OK => Kopiosto ei ole edellyttänyt erillistä sopimista, ellei joku ole nimenomaisesti toivonut
- Kansalliskirjasto ja monet ns. muistiorganisaatio voivat teosten hallinnoinnin ja säilyttämisen nimissä digitoida kokoelmiinsa kuuluvia teoksia ja saattaa ne paikallisesti yleisön saataville (TekL 16 §)
- Yksityinen, esimerkiksi tutkimuskäyttö sallittu (TekL 12 §)
- Kustantaja, kansalliskirjasto tai muistiorganisaatio eivät voi (riskittä) avata verkkoon vanhoja digitoituja arkistojaan jos niihin sisältyy teoksia

Mitä voi tehdä ?

1. Pelataan riskillä
 - Aineisto verkkoon ja toivotaan, ettei kukaan reagoi
2. Otetaan riski, mutta ilmoitetaan verkkosivustolla oikeuksien puuttumisesta, luvataan poistaa pyydettäessä
 - Parempi, useimmat oikeudenhaltijat ovat kilttejä
 - Ei kovin tyylikästä
3. Lähdetään itse selvittämään oikeuksia esim. kirjeitse
 - Tavoitteena varmaankin säästö. Niitä ei tule jos hanke toteutetaan kunnolla

Mitä voi myös tehdä

4. Kustantaja hankkii luvan Kopiostolta

- Kopiosto vastaa korvauksista tekijöille, täysi vakuutus julkaisijalle
- Tekijöillä kuitenkin kiello-oikeus > poistettava verkosta
- Vaatii yhteisen suunnittelun Tiedekustantajat-Kopiosto
- Jonkinlainen korvausliikenne välttämätön
- Järkevää kehittää ympäristöön sopiva malli
 - Mittakaavat melko pieniä
- Sanomalehdille malli on jo tehty, pohja olemassa

5. Kustantaja liittyy Kansalliskirjaston Elektra-palveluun

- Parhaassa tapauksessa Kansalliskirjasto digitoi ja asiasanoittaa > laadukasta
- Kopiosto hoitaa kaikki tekijänoikeudet
- Jotakin tulonmuodostusta lehdelle

Kustantajalle arkistojen tekijänoikeusratkaisu

- Lehtikustantajan kannalta **Kopioiston sopimuslissenssilupa poistaa vanhan aineiston tekijänoikeusongelmat**
 - Kuvatoimistot, ulkomaiset jutut, kirjailijat, sarjakuvat jne
 - Lain perusteella täysvakuutus kustantajalle
 - Jokaisella oikeudenomistajalla kuitenkin kiello-oikeus
- Edellyttää ainakin jonkinlaista korvausliikennettä
 - Kopioisto vastaa korvausten jaosta, ulkopuolisista vaatimuksista
 - Yksilöllinen tilitys perikunnille jne. luultavasti mahdoton
 - korvaukset nykyisille tekijöille apurahoina

Lupien saaminen ei riitä... ...niitä täytyy myös antaa –

Kenelle käyttöluvia?

- Rajatulle käyttäjäkunnalle, esimerkiksi tilaajat ?
- Jos yhteishanke Kansalliskirjaston/Kopioston kanssa
 - osa käytöstä Kansalliskirjaston/Kopioston sopimuksilla, osa kustantajan omin voimin
- Avoin internet ?

Millaisia käyttöluvia?

- Vain yksityiskäyttö
 - parhaat mahdollisuudet jatkokäytön lisensointiin, korvauksiin Kopioston kautta
 - Sallii lukemisen ja siteeraamisen tutkimuskäyttöön, ei edelleen jakamista laajemmin kuin muutamalle
- Jos sallitaan ei-kaupallinen käyttö esim. CC-lisensseillä
 - Kopioston opetuslisensseiltä putoaa pohja

Sopimuslisenssi – laajennettu käyttöluja

- Tekijänoikeusjärjestö voi lain nojalla antaa käyttöluja muidenkin kuin edustamiensa tekijöiden puolesta.
 - luvat yhdestä paikasta.
- Luvan voi antaa järjestö, joka edustaa laajasti alansa tekijöitä ja oikeudenomistajia
 - OKM hyväksyy järjestön
- Teosten käyttäjien asema on turvattu
 - Teosten käyttöön liittyviä vaatimuksia voi kohdistaa vain luvan antaneeseen järjestöön, ei koskaan käyttäjään.
- Teosten tekijöiden asema on turvattu.
 - Oikeus korvaukseen – oikeus kieltää teosten käyttö.

Sopimuslisenssin edut vanhan lehtiaineiston lisensoinnissa

- Sopimuslisenssi mahdollistaa myös niiden teosten lisensoinnin, joiden oikeudenomistajia ei tavoiteta
 - Perikunnat
 - Toimintansa lopettaneet kustantajat/julkaisijat
 - Ulkomainen aineisto (erit. kuvatoimistot)
- Oikeuksien 100% selvittäminen käytännössä mahdotonta
- Sopimuslisenssillä lisensointi tehokasta ja edullista

Kopioisto sopimuslissenssijärjestönä

- Valtuutus pyydetään oikeudenomistajilta
 - Tekijät, perikunnat
 - Toimivat kustantajat
- Lisensointi yhteistyössä oikeudenomistajien kanssa
 - Oikeudenomistajilta raamit ja ehdot lisensoinnille
- Oikeudenomistajalla kiello-oikeus
 - Jos oikeudenomistaja kieltää aineistonsa käytön sitä ei lisensoida - sisällytetä verkkopalveluun tms.

Hyväksymispäätökset 16 d §

Kirjastot, arkistot, museot

Kopioisto (2012–2016)

- sanoma- ja aikakauslehdet, pienpainatteet
 - kirjalliset ja kuvataiteelliset teokset, valokuvat
- muut julkaisut mm. kirjat
 - kuvataiteelliset teokset ja valokuvat
- kirjaston, museon ja arkiston kokoelmissa olevia teosvalokuvia ja valokuvia
- ***Kustantajan toteuttama lehteen sisältyvän teoksen uudelleenkäyttö
25 g § 2 mom (2015-2019)***

Sanasto (2012–2016)

- kirjalliset teokset muutoin kuin sanoma- ja aikakauslehdissä ja pienpainatteissa

Kuvasto

- kuvataiteen teokset ja Kuvaston edustamien valokuvataiteen oikeudenhaltijaryhmien teokset (2012–2016)

Lehtiarkistojen avaaminen yleisölle

KOPIOSTO
TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTÖ

	16 d §	25 g §
Ennen 1.1.1999 julkaistut lehdet	Kansalliskirjaston palvelu Kopiosto tekijöiden ja kustantajien valtuuksilla	Kustantajan palvelu Kopiosto tekijöiden valtuuksilla
		
Jälkeen 1.1.1999 julkaistut lehdet	Kansalliskirjaston palvelu Kopiosto tekijöiden ja kustantajien valtuuksilla	Kustantajan palvelu Oikeudet suoraan tekijöiltä, ei sopimuslisenssiä. Kustantajan ja järjestöjen yhteistyö mahdollista Comellus-hanke

Vaihtoehtoja

1. Kustantaja hoitaa digitointihankkeen itse
 - vastaa kuluista, etsii digitointiratkaisut, rakentaa verkkopalvelun
2. Useammat kustantajat yhteistyössä
 - Digitointi keskitetään, haetaan yhteistyötä myös julkaisualustan suhteen - SVT ? Tiedekustantajat?
3. Kustantajat, kansalliskirjasto, (+Kopioisto?) yhteistyössä
 - kaikki aineistot tulevat ennen pitkää digitoiduksi
 - Löytyisikö työnjako / balanssi / Kansalliskirjaston ja tiedekustantajien ryhmän välille
 - Sanomalehtikustantajat tähtäävät tällaiseen rakenteeseen
 - Esimerkiksi tietokanta joka tulee Kansalliskirjastosta lehden lukijoille/tilaajille.
 - Kansalliskirjasto hoitaa laajoilla käyttösovimuksilla opetuksen ja tutkimuksen laajemmalti
 - Mistä rahoitus? Kulttuurirahasto ?

Kuka tekee, mitä tekee

- **Kansalliskirjasto**

- Digitoi aineiston
- Hallinnoi aineistoa
- Järjesteele aineiston

- **Kopioisto**

- Kerää valtuudet oikeudenomistajilta
- Perustaa kustantajien ja tekijöiden johtoryhmän, joka päättää palvelun ehdoista ja hinnoista > Liiketoimintamallin valinta
- Myöntää käyttöluvat (sopimuslisenssi)
- Tilittää korvaukset oikeudenomistajille

Esimerkkejä lisensoinniksi kansalliskirjaston kautta

1. Tutkimuslupa

- Lupa tietokantojen katseluun ja tulostamiseen tieteellisessä tutkimuksessa
- Tietokantaan pääsy salasanalla
- Esim. laitoskohtainen vuosilupa
 - Yliopistot 20 kpl
 - Ammattikorkeakoulut 28 kpl
 - Tutkimuslaitokset

2. Opetuslupa

- Lupa tietokantojen katseluun ja tulostamiseen opetuskäytössä
- Tietokantaan pääsy salasanalla (opettajat ja /tai opiskelijat)
- Oppilaitos vuosilupa
 - Peruskoulut ja lukiot 3 500 kpl / 650 000 opisk.
 - Ammattioppilaitokset 200 kpl/ 200 000 opisk
 - Ammattikorkeakoulut 28 kpl/ 140 000 opisk
 - Yliopistot 20 kpl/ 165 000 opisk.

...luvan tyyppejä...

3. Suuren yleisön lupa

- Lupa tietokantojen katseluun ja tulostamiseen yksityistä käyttöä varten
- Pääsy tietokantaan yleisten kirjastojen koneilta (IP-tunnistus)
- Vuosilupa **kirjastoille/kirjastokortin haltijoille** – kunta ostajana ?

4. Muilla ehdoin rajattu joukko esimerkiksi **lehden tilaajat**

- Lupa tietokantojen katseluun ja tulostamiseen yksityistä käyttöä varten
- Tietokantaan pääsy salasanalla
- Yhteistyössä lehtikustantajan kanssa
- Kustantaja hoitaa asiakaskontaktit
- Tietokanta saattaa olla kansalliskirjastossa

KIITOS